

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

*Ищенко Микола Павлович,
доктор філософських наук, професор, професор кафедри
державної служби, публічного адміністрування та політології
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*

ЦІННОСТІ СВОБОДИ, ВЛАДИ І ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В МЕГАПОЛІСАХ У ВИМІРАХ ГЕТЕРОГЕННОСТІ

Цінності свободи, влади і публічного управління та їх реалізації в мегаполісах є складною і заплутаною проблемою початку третього тисячоліття. Ця проблема особливо актуалізується в контексті специфіки сучасного містобудування за умов зростаючої гетерогенності населення мегаполісів, виникнення суперечностей між людьми, здатними здійснювати свою свободу тільки в суспільних або приватних просторах та часових вимірах.

У суспільних реакціях на них виникають суперечності між економістами, урбаністами та архітекторами. Вони пов'язані з абсолютизацією приватних просторів та можливим кінцем суспільних, громадських просторів. А можливо це буде їх переродження в приватні простори спільного користування та в альтернативні території за типом фанзон, парковок і пустирів тощо.

Закон еволюції, відкритий Ч. Дарвіном, зокрема в його частині природного добору, поставив у центр виживання людства дихотомію цінностей приватного і публічного. В умовах техногенної цивілізації люди втрачають аналітичну здатність і, використовуючи суспільні трансформації в мегаполісах, легко змінюють правила соціальної поведінки, а відтак і умови самовиживання. Об'єктивно переважаючим типом виживання стали навіть не гібридні, а принципово інші соціальні простори – гетеротопії з гетерогенним складом розселення людей.

Відповідно до потреб урбанізації наука та практика вимушені винаходити нові техніки і технології у містобудуванні, в створенні різних гетеротопій - мікрорайонів чи анклавів, резервацій, фанзон тощо та адекватних їм нових владно-управлінських, соціально-економічних процесів і технологій. У цьому стихійному процесі посилюються цінності то філософії агресії і війни, то філософії абсурду, то нової філософії поліархічних просторів тощо. Вони випадають з об'єктивних координат урбанізації території та публічного управління нею в тому вигляді, як її формує авторитарна державна влада. Такі просторові зони

вже не вписуються в традиційні архітектурні ансамблі мегаполісів. Гетеротопії виходять за межі звичних канонів містобудування.

Нову концепцію влади і публічного управління щодо гетерогенності сучасних мегаполісів створив один із впливових філософів, французький теоретик Мішель Фуко. Він намагався вивести індивіда за межі авторитарних владно-управлінських впливів та оптимізувати роль суб'єктів публічного управління у пошуках децентралізованих структур публічної влади. Адже вони намагаються завжди і всюди наглядати за людьми, контролювати їх поведінку.

Згідно з концепцією М. Фуко модель публічного управління дисциплінарного суспільства прагне зміцнювати владу за допомогою різних бюрократичних інститутів, таких як школа, армія, поліція, лікарня, в'язниця та багато інших. Повсюдність влади, розподіленої по соціальному простору, наштовхнула філософа на дослідження різноманітних проявів цієї «множинності стосунків сили» - способів розмови, формування повсякденності, структур сексуальності. Йдеться також про владні механізми регулювання життя, санітарних умов, системи страхування, форм економічної поведінки.

Фуко зазначає, що гетеротопії властиві всім культурам та країнам. Кризові гетеротопії властиві традиційним, домодерним суспільствам. Вони призначені для осіб, що знаходяться в стадії переходу з одного статусу в інший. Все більше і більше кризові гетеротопії заміщаються девіаційними зонами, де (найчастіше - не по своїй волі) знаходяться люди з відмінною від загальноприйнятих норм поведінкою. Серед них виділяються в'язниці, психіатричні клініки і будинки престарілих, де відхилення виражене у біологічному процесі старіння і соціальному статусі «заслужено безробітних».

У демократичних суспільствах у суб'єктів публічного управління і публічної влади з'являється все більше і більше можливостей упорядкувати простір і час його жителів - як за допомогою законодавчої бази, так і за допомогою повсюдного спостереження і цифрового контролю. Можливість існування просторів, в яких реалізуються практики свободи, ставиться під сумнів. Звичний для городян темп життя формує особливий тип характеру: індивіди стають байдужими, мультифункціональними, менш емоційними.

Усі суб'єкти публічного управління у прогресивних державах намагаються створити умови, а інколи просто ілюзію красивого життя шляхом пошуку рівноваги між приватним і публічним. Ознакою кризи такої політики є «економізація» простору, тобто розмивання меж між цими двома типами. Гетеротопія виникає як реакція на ці процеси,

спрямована на відродження місць інакшості усередині цього економізованого публічного життя гетерогенного суспільства.

Особливою функцією гетеротопій є відображення стану справ у суспільстві. Відтак мегаполіс стає індикатором внутрішніх конфліктів і відмінностей. Тому виникнення цих гетерогенних просторів і далі супроводжуватиме трансформацію сфер публічного і приватного.

Одним з методів використання гетеротопій можна визнати своєрідну «примірку» цього поняття до сучасного мегаполісу. Сам Фуко у своїй роботі вибудовує більшість тез навколо конкретних прикладів. При цьому відмічає, що загальні для усіх цивілізацій гетеротопії постійно міняються, приймаючи різні форми залежно від соціального контексту. Тому дослідження нових типів і аналіз функцій давно існуючих гетеротопій представляється важливою частиною будь-якої роботи на цю тему. Концепція Фуко може допомогти вибратися з цієї дискусійної безвиході і переосмислити підсумки перетворень.

Серед цих практик і вогнищ тиску Фуко також вивчав варіанти організації простору за принципом абсолютного нагляду. Одним з первинних завдань мислитель вважав перешкоду встановленню відносин панування. Тому увагу він виявляв не лише до просторів, де здійснювалося дисциплінування індивідів, а й до інших гетеротопій, які є складно влаштованими місцями та які локально підривають сталі норми.

У сучасному суспільстві, помічає Фуко, «процес нормалізації перетворюється не на усунення відмінності, а в зведення його в ранг відхилення» [1, с.195]. У демократичних суспільствах соціальна мобільність населення, переміщення населення між різними місцями була набагато вищою. Всі люди мали можливість послідовно приймати різні ролі та усі залишалися частиною єдиного цілого.

Тепер ми все частіше будуємо інші місця, за допомогою яких відгороджуємо від себе людей надовго або назавжди – «ненормальних», зубожілих, немічних, хворих, переселенців, мігрантів, фанатів, злочинців, престарілих. Це робиться щодо як окремих соціальних, расових, національних тощо груп, так й цілих народів чи країн. Вони випадають із простору і часу прогресу. Вважають, що простіше відрізати цих людей від суспільства, позбавляючи їх уміння жити разом з нами; тому, виходячи звідти, вони так часто повертаються назад.

Отже, в цих умовах необхідно з'ясувати, чи можливо в мегаполісі існування соціальних просторів, де люди опиняються в розриві з традиційним ходом соціального часу. Гетерогенність, різноманітність простору визначає різноманіття можливих взаємин між індивідами і речами, а услід і їх місцезростаювання. Особливу увагу Фуко звертає на винятковий тип просторів, які «призупиняють, нейтралізують або

перевертають усю сукупність стосунків»[1]. Простори, що суперечать усім іншим місцям розташування, Фуко якраз називає гетеротопіями.

Специфічна функція гетеротопій - це відображення стану справ в суспільстві, а мегаполіс є індикатором внутрішніх конфліктів і відмінностей. Тому виникнення цих просторів і далі супроводжуватиме трансформацію сфер публічного і приватного, яка триває в місті з тих самих пір, як Фуко ввів цей термін у філософський контекст.

Одним з методів аналізу терміну «гетеротопія» можна визнати своєрідну «примірку» цього поняття до сучасного мегаполісу. Сам Фуко вибудовує більшість тез навколо конкретних прикладів, при цьому відмічає, що загальні для цивілізацій гетеротопії постійно міняються, приймаючи різні форми залежно від соціального контексту. Тому дослідження нових типів і аналіз функцій існуючих гетеротопій стає актуальним завданням оновлення технік і технологій містобудування.

Як висновок, доречно наголосити, що в мегаполісах на зміну цінностям зазначених вище філософій необхідно просувати нові цінності філософії гуманізму і демократії. Актуальними її цінностями сьогодні є не формальні, а реальні гарантії цінності людини як особистості, мирне співіснування, самоцінність життя, захист прав, свободи особистості, забезпечення справедливості, соціальної рівності, демократії, дружби між людьми. Найактуальнішими на сьогодні соціально-гуманістичними цінностями автором визначені самоцінність людини, невідчужуваність її прав і свобод, соціальне становлення суверенної, гармонійної особистості, забезпечення миру, демократичний розвиток гуманного суспільства, поліпшення добробуту людей, їхнього здоров'я і безпеки.

Список використаних джерел та літератури:

1. Фуко М. Другие пространства // Интеллектуалы и власть: Избранные политические статьи, выступления и интервью. - М., 2006. - Ч. 3.

*Клюшниченко Євген Єлисійович, доктор технічних наук, професор;
Осипенко Катерина Валеріївна, аспірантка,
кафедра міського господарства КНУБА*

ІНДЕКС ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ ТА ІНДЕКС СТАНУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ІНДИКАТОРИ ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Основою успішної ефективною політики та вірних стратегічних далекоглядних рішень є аналіз реальних статистичних даних. Визначити комплексний рівень розвитку країни, керуючись кластерами показників, можливо завдяки *Індексу людського розвитку – ІЛР*